

Bartosz Bończak

Uniwersytet Łódzki
Instytut Geografii Miast i Turyzmu

Turystyka aktywna, kwalifikowana czy sportowa? Wzajemne relacje między zjawiskami w świetle literatury polskiej i zagranicznej

Wstęp

Analizując artykuły, publikacje i podręczniki dotyczące szeroko rozumianego zagadnienia turystyki, możemy zauważyć tendencję do narastającej kategoryzacji zjawisk z nią związanych. Naukowcy podejmujący tematykę turystyki starają się wyodrębnić i zdefiniować każdy jej rodzaj czy formę. Kryteria takie jak podział ze względu na kierunek wyjazdów (krajowa, zagraniczna), stopień organizacji (zorganizowana, indywidualna), wykorzystywany środek transportu (samochodowa, motorowa, lotnicza itd.) i inne nie stanowią problemu przy ich wyodrębnianiu. Trudność powstaje natomiast, gdy próbuje się dokonać podziału w oparciu o główny motyw podejmowania aktywności turystycznej. W tym przypadku wszelkie rodzaje, podrodzaje, grupy i podzbiory mnożą się, zamazując niejednokrotnie obraz tego, co właściwie jest przedmiotem badania. Podział ten może być właściwie tak skomplikowany, jak bardzo kompleksowy i złożony może być człowiek i społeczeństwo, w którym żyje. Ze względu na ten fakt, niezwykle trudno jest wyłonić bezsprzecznie jednoznaczne definicje turystyki w oparciu o to kryterium. Prawdopodobnie z tego powodu autorzy stosują tak bardzo rozbudowane podziały i kategorie, niejednokrotnie zatracając przy tym ich wewnętrzną spójność i uniwersalność.

Tego typu sytuacja ma miejsce także przy próbach opisu i wyróżnienia rodzajów oraz typów turystyki, których głównym aspektem jest aktywność ruchowa, wysiłek fizyczny, sport, wykorzystanie specjalistycznego sprzętu itp. W literaturze można znaleźć wiele definicji; do najczęściej spotykanych i stosowanych można zaliczyć:

- turystykę aktywną,
- turystykę sportową,
- turystykę kwalifikowaną,

- turystykę przygodową,
- turystykę ekstremalną.

Niestety, ich rozumienie wydaje się być raczej intuicyjne. Z tego powodu niezbędne wydaje się dokonanie ich analizy w celu zidentyfikowania cech różnicujących czy też wspólnych dla każdego z wymienionych rodzajów turystyki. Mogłoby to posłużyć w dalszej perspektywie do odnalezienia wzajemnych zależności między tymi pojęciami i wypracowania uniwersalnych definicji.

Metoda badawcza

W celu realizacji postawionych założeń dokonano kwerendy publikacji związanych z szeroko rozumianą turystyką (szczególnie w ujęciu teoretycznym). Były to głównie podręczniki akademickie, a także wydawnictwa dotyczące bezpośrednio takich form jak: turystyka aktywna, kwalifikowana czy sportowa.

W efekcie wybrano osiemnaście publikacji, które w sposób kompleksowy definiują zjawisko turystyki lub dotyczą wspomnianych wcześniej rodzajów, stanowiąc ich zarys teoretyczny lub zawierają zestawienia ich definicji opracowanych przez innych autorów. W kategorii podręczników akademickich są to (w kolejności wydania): *Podstawy geografii turystyki* J. Warsznińskiej i A. Jackowskiego (1978), *Podstawy turystyki* pod redakcją A. Schwichtenberga (2000), *Podstawy turystyki* T. Łobożewicza i G. Bieńczyka (2001), *Współczesne problemy turystyki i rekreacji w badaniach empirycznych nauk społecznych* W. Siwińskiego (2007), *Turystyka* pod redakcją W. Kurka (2008), *Kompendium wiedzy o turystyce* pod redakcją G. Gołembskiego (2009), *Turystyka* W.W. Gaworeckiego (2010). Kolejną grupą publikacji uwzględnionych w analizie są wydawnictwa związane *stricto* z rodzajami turystyki opartymi na aktywności ruchowej, wysiłku fizycznym czy szeroko rozumianym sporcie. Są to: *Turystyka aktywna, rekreacyjna i specjalistyczna* autorstwa A. Andrejuka (1998), wydawnictwo pokonferencyjne zatytułowane *Turystyka aktywna. Turystyka kwalifikowana* pod redakcją T. Łobożewicza i R. Koguta (1999), *Turystyka aktywna w Euroregionie Karpackim. Monografia turystyczna* autorstwa J. Ruta (2002), *Turystyka aktywna i jej rozwój na Rostoczu – regionie pogranicza* pod redakcją A. Świecy i K. Kałamuckiego (2006) oraz *Turystyka kwalifikowana. Turystyka aktywna* autorstwa J. Merskiego i J. Wareckiej (2009). Osobną grupę stanowią publikacje anglojęzyczne: J. Standevena i P. De Knopa *Sport Tourism* (1999) oraz *Encyclopedia of Tourism* po redakcją J. Jafariego (2003), a także artykuły *Sport Tourism: A Framework for Research* T.D. Hinch i J.E.S. Highama (2001) oraz *Sport and Tourism: A Conceptual Framework* S. Gammona i T. Robinsona (2003).

Z wymienionych pozycji wybrano 25 definicji (6 dla turystyki aktywnej, 7 dla turystyki sportowej, 4 dla turystyki przygodowej, 6 dla turystyki kwalifikowanej oraz 2 dla turystyki ekstremalnej), które – zdaniem autora – w sposób najbardziej trafny i precyzyjny opisują charakteryzowane zjawisko. Następnie poddano je dalszej analizie, która polegała na wypisaniu cech turystyki, uwzględnionych przez każdą z definicji. Uzyskano w ten sposób 43 cechy, które pogrupowano do 18 cech nadrzędnych. W efekcie są to (w kolejności alfabetycznej):

- aktywność hobbystyczna,
- aktywność rekreacyjna,
- aktywność sportowa,

- aktywność turystyczna,
- cel poznawczy,
- kształtowanie osobowości,
- pokonywanie przestrzeni,
- potwierdzenie kwalifikacji,
- różnorodność form,
- ryzyko,
- samodzielność,
- specjalizacja,
- umiejętności i przygotowanie psychofizyczne,
- współzawodnictwo,
- wymóg specjalnej infrastruktury,
- wysiłek fizyczny,
- zmiana trybu życia,
- związki z przyrodą.

W celu wyłonienia najważniejszych cech wyróżniających analizowane rodzaje turystyki, a w efekcie także tych wspólnych, policzono, ile razy dana cecha została wymieniona przez poszczególne definicje. Dokonano tego dla każdego z wyodrębnionych typów turystyki (p), a później zsumowano je także dla ogółu (P). Następnie określono wskaźnik powtarzalności cechy (q) w danej kategorii definicji, dzieląc wartość p przez liczbę definicji w danej kategorii. Zabieg ten był niezbędny ze względu na różną liczbę definicji w poszczególnych kategoriach, co uniemożliwiłoby właściwe wnioskowanie dla ogółu. Im wyższy wskaźnik, tym cecha częściej występowała w analizowanych definicjach, a więc można założyć, że jest tym ważniejsza. W celu wyłonienia najważniejszej cechy, biorąc pod uwagę wszystkie definicje, zsumowano wartości wskaźnika q dla analizowanych rodzajów turystyki i otrzymany wynik podzielono przez 5 (liczbę wyróżnionych rodzajów, a więc: turystyka aktywna, sportowa, przygodowa, kwalifikowana oraz ekstremalna), w efekcie czego otrzymano ogólny wskaźnik Q . Cechy, które osiągnęły najwyższy wynik, były najczęściej uwzględniane przez badaczy i stanowią jednocześnie wspólną podstawę dla wszystkich rodzajów turystyki związanych z szeroko rozumianą aktywnością ruchową.

Analiza definicji

W tej części pracy zestawione zostaną wybrane przez autora definicje aktywnych form turystyki. Każdy z rozważanych rodzajów turystyki zostanie przeanalizowany osobno, a na koniec zostanie zaprezentowane zestawienie zbiorcze.

Turystyka aktywna

Pierwszym z analizowanych rodzajów wyodrębnionych w literaturze jest turystyka aktywna. Specjaliści zajmujący się tą tematyką definiują go w różnorodny sposób. Na potrzeby tego opracowania autor wybrał 6 przykładowych definicji.

Pierwsza z definicji, autorstwa A. Andrejuk pochodzi z 1998 r. Autorka zwraca uwagę szczególnie na główny motyw (element) wyjazdu, odróżniający ten rodzaj turystyki od innych, jakim musi być aktywność rekreacyjna lub hobbyistyczna.

W opublikowanej rok później monografii po I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowo-Metodycznej *Turystyka aktywna. Turystyka kwalifikowana*, która odbyła się

Tab. 1. Cechy uwzględniane przez wybrane definicje turystyki aktywnej

Lp.	Nazwisko autora	Rok publikacji	Aktywność rekreacyjna	Aktywność turystyczna	Aktywność sportowa	Aktywność hobbystyczna	Zmiana trybu życia	Kształtowanie osobowości	Cel poznawczy	Wysiłek fizyczny	Samodzielność	Umiejętności i przygotowanie psychofizyczne	Specjalizacja	Potwierdzenie kwalifikacji	Związki z przyrodą	Wymóg infrastruktury	Pokonywanie przestrzeni	Różnorodność form	Współzawodnictwo	Ryzyko
1	Andrejuk	1998	+			+							+		+					
2	Łobożewicz	1999	+	+		+		+		+			+				+			
3	Kandafer	1999					+		+	+	+				+					
4	Rut	2002	+				+		+	+					+					
5	Mazurski	2006	+							+							+			
6	Durydziwka	2006							+	+					+			+		
Powtarzalność cechy (p)			4	1	1	2	3	1	3	5	1	1	2	-	4	1	3	1	-	-
Wskaźnik powtarzalności cechy ($\alpha=p:6$)			0,67	0,17	0,17	0,33	0,50	0,17	0,50	0,83	0,17	0,17	0,33	-	0,67	0,17	0,50	0,17	-	-

Źródło: opracowanie własne.

w Ławie w 1998 r., próby zdefiniowania turystyki aktywnej podjęło się dwóch autorów. W. Kandafer podkreśla wymóg odpowiedniego poziomu sprawności fizycznej oraz niezbędnych umiejętności umożliwiających podjęcie tego rodzaju aktywności turystycznej. Ponadto zwraca uwagę na walory poznawcze cechujące ten rodzaj turystyki. Z kolei T. Łobożewicz, odnosząc się do definicji zaproponowanej przez A. Andrejuk, próbuje opisać turystę aktywnego.

W 2002 r. J. Rut wprowadził do definicji turystyki aktywnej element interakcji z obszarem recepcyjnym, a K.R. Mazurski skupia się na aspekcie pokonywania przestrzeni.

Najbardziej ogólną definicję zjawiska zaproponowała M. Durydiwka. Określiła ona podstawowe cechy turystyki aktywnej, jako podejmowanie aktywności ruchowej o różnym stopniu natężenia w oparciu o walory środowiska przyrodniczego. W definicji tej autorki zaznacza się aspekt samodzielności turysty podejmującego tego rodzaju aktywność, różnorodność form tej aktywności i jej światopoglądowy charakter.

W tab. 1 zestawiono wymienione definicje turystyki aktywnej z uwzględnieniem cech, na jakie zwracali uwagę ich autorzy. Najczęściej, bo aż w 5 przypadkach ($q=0,83$), był to wysiłek fizyczny. W dalszej kolejności były to związki tego rodzaju turystyki z przyrodą oraz podejmowanie aktywności rekreacyjnej; obie z cech pojawiły się czterokrotnie ($q=0,67$).

Turystyka sportowa

Kolejną z analizowanych definicji jest turystyka sportowa (lub usportowiona, ang. *sport tourism*). Pojęcie to jest popularne szczególnie w anglojęzycznej literaturze, w której można odnaleźć liczne artykuły i książki dotyczące tej tematyki, a nawet czasopismo naukowe zatytułowane *Journal of Sport & Tourism*. Wśród polskich badaczy pojęcie to nie jest zbyt popularne, chociaż można się z nim spotkać w kilku opracowaniach. Po przeprowadzeniu kwerendy wybrano 7 prób zdefiniowania tego zjawiska.

Pierwsza z analizowanych definicji została opracowana przez J. Standevena i P. De Kropa w 1999 r., a główny nacisk położono na szeroko rozumiany sport jako główny motyw podjęcia podróży, jednocześnie niezwiązany z aktywnością zarobkową. Podobne podejście reprezentują T.D. Hinch z Kanady i J.E.S. Higham z Nowej Zelandii, którzy zwracają uwagę na element współzawodnictwa.

Z kolei w *Encyclopedia of tourism* pod redakcją J. Jafariego można znaleźć obszerny wpis mówiący, że *sport tourism* to podejmowanie aktywności turystycznej w oparciu o aktywność sportową. W przeciwieństwie do tej, jakże rozbudowanej i nie do końca jasnej, definicji można postawić tę, zaproponowaną przez S. Gammon i T. Robinson.

Wśród polskich badaczy podejmujących tematykę turystyki sportowej znajduje się m.in. M. Durydiwka. W zaproponowanej przez siebie definicji tego pojęcia nie określa, czym jest owo zjawisko, jednakże wyróżnia je w stosunku do rekreacji plenerowej oraz wskazuje na niespotykany dotąd element lokalizacji w obiektach sportowych. Do innych rodzajów turystyki, opisując turystykę usportowioną, odnosi się także W. Siwiński, który utożsamia ją wręcz z turystyką aktywną i kwalifikowaną, ewentualnie z tzw. sportem dla wszystkich. Ostatnią z analizowanych definicji, najbliższą anglojęzycznym odpowiednikom, jest ta zaproponowana przez W.W. Gaworeckiego. Zastanawiać jednak może uwzględnienie osób „zawodowo uprawiających sport”, które przecież czynią to w celach zarobkowych, co do pewnego stopnia dyskwalifikuje ich jako turystów.

W tab. 2 zaprezentowano zestawienie definicji turystyki sportowej. Najczęściej powtarzającymi się cechami (aż sześć razy) były rekreacyjny i sportowy charakter podejmowanych

Tab. 2. Cechy uwzględniane przez wybrane definicje turystyki sportowej

Lp.	Nazwisko autora	Rok publikacji	Aktywność rekreacyjna	Aktywność turystyczna	Aktywność sportowa	Aktywność hobbystyczna	Zmiana trybu życia	Kształtowanie osobowości	Cel poznawczy	Wyszełk fizyczny	Samodzielność	Umiejętności i przygotowanie psychofizyczne	Specjalizacja	Potwierdzenie kwalifikacji	Związki z przyrodą	Wymóg infrastruktury	Pokonywanie przestrzeni	Różnorodność form	Współzawodnictwo	Ryzyko
1	Standevan, Deknopp	1999	+		+	+			+								+			
2	Hinch, Higham	2001	+		+	+			+								+		+	
3	Jafari	2003		+	+	+			+	+						+			+	
4	Gammon, Robinson	2003	+	+	+	+										+			+	
5	Durydlwika	2006	+												+	+				
6	Siwiński	2007	+		+				+	+		+					+			
7	Gaworecki	2010	+		+	+			+								+		+	
Powtarzalność cechy (p)			6	2	6	5	-	-	5	2	-	1	-	-	1	2	4	-	4	-
Wskaźnik powtarzalności cechy ($q=p:p7$)			0,86	0,29	0,86	0,71	-	-	0,71	0,29	-	0,14	-	-	0,14	0,29	0,57	-	0,57	-

Źródło: opracowanie własne.

aktywności ($q=0,86$). Na drugim miejscu znalazły się cechy związane z aktywnością hobbyistyczną oraz poznawczym celem podejmowanych podróży turystycznych (obie pojawiły się pięć razy, uzyskując wskaźnik $q=0,71$).

Turystyka przygodowa

Kolejnym rodzajem turystyki związanym z aktywnością ruchową jest bez wątpienia turystyka przygodowa, chociaż ma ona odmienny charakter w stosunku do przytaczanych wcześniej. Jest ona niejednokrotnie utożsamiana z plenerową rekreacją przygodową (*out-door adventure recreation*) czy też angielskim *adventure tourism*. Do analizy wzięto pod uwagę cztery wybrane definicje.

Jedną z pierwszych definicji zaproponował w 1987 r. A. Ewert, według którego podstawowym kryterium wyróżniającym tę formę rekreacji jest ryzyko, które występuje w trakcie jej podejmowania. Na definicję tę powoływał się później T. Łobożewicz. (Łobożewicz, Bieńczyk 2001).

Definicja związana już bezpośrednio z turystyką, opublikowana w *Encyclopedia of tourism* pod redakcją J. Jafariego, została opracowana przez H.H. Sunga i A.M. Morrisona. Zwracają oni uwagę na występowanie ryzyka, a nawet pewnego niebezpieczeństwa związanego z odbywaniem podróży. Ponadto opisują continuum turystyki przygodowej, od „łatwej” (*soft*) do „trudnej” (*hard*).

Polscy autorzy opisujący to zjawisko to m.in. M. Durydiwka, która (podobnie jak autorzy anglojęzyczni) łączy tę formę turystyki z ryzykiem i wysiłkiem fizycznym oraz M. Mika, który skupia się na aspekcie emocjonalnym, doświadczeniu i poznaniu nowych miejsc.

Analiza tab. 3 pozwala zauważyć, że wyznacznikiem tej formy aktywności turystycznej jest pojawiający się w niej element ryzyka, który został uwzględniony przez wszystkie cztery definicje ($q=1$).

Turystyka kwalifikowana

Najbardziej rozpowszechnionym i do dziś najczęściej stosowanym pojęciem w polskiej literaturze jest turystyka kwalifikowana. Nie ma jednak swojego odpowiednika w publikacjach naukowych w żadnym innym kraju. Pojęcie to zostało wprowadzone w latach 50. XX w. przez PTTK. Niektórzy autorzy, np. J. Warszyńska i A. Jackowski, stosowali zamiennie pojęcie turystyki specjalistycznej. Analizie poddano 6 najważniejszych – zdaniem autora – definicji tej formy turystyki.

Atrybutem tego rodzaju turystyki, wymienianym przez wszystkich autorów, jest wysiłek fizyczny. Ponadto, zdecydowana większość z nich (wyjątkiem jest tu K. Łopaciński) wskazuje na konieczność odpowiedniego przygotowania psychofizycznego uczestnika oraz posiadanie konkretnych umiejętności związanych z uprawianą formą turystyki. W. W. Gaworecki, T. Łobożewicz, E. Pitrus oraz K. Łopaciński zwracają uwagę na bliski związek turystyki kwalifikowanej ze środowiskiem przyrodniczym, społecznym i kulturowym odwiedzanych terenów, a co się z tym wiąże także ze zmianą codziennego otoczenia i trybu życia. T. Łobożewicz, M. Durydiwka, E. Pitrus oraz K. Łopaciński podkreślają także wychowawczy charakter tego rodzaju turystyki, stwierdzając, że uczestnictwo w imprezach tego typu kształtuje osobowość turysty.

Część z badaczy podkreśliła fakt, że ten rodzaj turystyki stanowi swoisty stopień specjalizacji turystycznej, wymagający w niektórych przypadkach potwierdzenia posiadanych kwalifikacji.

Tab. 3. Cechy uwzględniane przez wybrane definicje turystyki przygodowej

Lp.	Nazwisko autora	Rok publikacji	Aktywność rekreacyjna	Aktywność turystyczna	Aktywność sportowa	Aktywność hobbystyczna	Zmiana trybu życia	Kształtowanie osobowości	Cel poznawczy	Wysitek fizyczny	Samodzielność	Umiejętności i przygotowanie psychofizyczne	Specjalizacja	Potwierdzenie kwalifikacji	Związki z przyrodą	Wymóg infrastruktury	Pokonywanie przestrzeni	Różnorodność form	Współzawodnictwo	Ryzyko
1	Ewert	1987	+								+				+					+
2	Sung, Morrison	2003					+	+	+		+				+			+		+
3	Durydziwka	2006								+										+
4	Kurek	2008		+			+	+	+		+				+		+			+
Powtarzalność cechy (p)			1	1	-	-	2	2	2	1	3	-	-	-	3	-	2	1	-	4
Wskaźnik powtarzalności cechy (q=p/4)			0,25	0,25	-	-	0,50	0,50	0,50	0,25	0,75	-	-	-	0,75	-	0,50	0,25	-	1,00

Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość definicji (oprócz zaproponowanej przez J. Warszyńską i A. Jackowskiego) podkreśla ważny aspekt poznawczy, a w szczególności krajoznawczy, tego rodzaju aktywności turystycznej.

Analiza tab. 4 pozwala wymienić cechy, co do których badacze byli zgodni. Są to: „wysiłek fizyczny” ($q=1$), „cel poznawczy” oraz „umiejętności i przygotowanie psychofizyczne” ($q=0,83$), a także „kształtowanie osobowości” i „związki z przyrodą” ($q=0,67$).

Turystyka ekstremalna

Ostatnią z analizowanych form turystyki, wykorzystujących w najwyższym stopniu aktywność ruchową jest turystyka ekstremalna. Niestety, autorowi udało się dotrzeć jedynie do dwóch definicji tego zjawiska.

Definicja T. Łobozewicza podkreśla przede wszystkim stopień wyspecjalizowania w danej dyscyplinie turystycznej. Dużo pełniejsza jest definicja zaproponowana przez W. Kurka, który uwzględnił nie tyle specjalizację, co intensywność przeżyć i doznań emocjonalnych oraz wysoki stopień ryzyka, zbliżając się tym samym do turystyki przygodowej.

Analizując tab. 5, trudno wskazać powtarzające się cechy tego rodzaju turystyki ze względu na zbyt małą liczbę definicji poddanych analizie, jednakże biorąc pod uwagę nazwę, można wnioskować o istotnym wpływie podejmowanego ryzyka związanego z uprawianiem tego rodzaju turystyki.

Wnioski

Dokonana analiza pozwala wskazać takie cechy turystyki związanej z aktywnością, które są wspólne dla wszystkich jej rodzajów branych pod uwagę w rozważaniach autora tej publikacji. Mogą one stanowić „wspólny mianownik”, swoistą bazę dla szeroko rozumianych, aktywnych form turystyki, a także podstawę do uporządkowania wzajemnych relacji między nimi.

W tab. 6 zestawiono wyniki, jakie uzyskały wyodrębnione cechy dla każdego z analizowanych rodzajów turystyki. Biorąc pod uwagę łączną liczbę definicji, najczęściej powtarzającymi się cechami okazały się „wysiłek fizyczny” oraz „cel poznawczy”. Obie uwzględnione były przez 15 przytoczonych definicji, co stanowi 60% ogółu. W drugiej kolejności wymieniany był rekreacyjny charakter tych rodzajów turystyki (uwzględniony przez 14 definicji, co daje 56% ogółu). Na dalszych miejscach znalazły się „związki z przyrodą” (12 definicji, 48%) oraz „pokonywanie przestrzeni” (wymienione 11 razy, co daje 44%).

Z punktu widzenia przydatności do dalszych rozważań dużo istotniejsze wydają się jednak rezultaty, jakie osiągnął ogólny wskaźnik powtarzalności cechy (Q), niweluje on bowiem błąd związany z różną liczbą analizowanych definicji dla wybranych rodzajów turystyki. Co ciekawe, w znacznym stopniu pokrywają się one z wynikami uzyskanymi w oparciu o klasyczne sumowanie uwzględniające wszystkie definicje. Najwyższy, ogólny wskaźnik powtarzalności cechy (Q) osiągnęła cecha „wysiłek fizyczny”, uzyskując wartość 0,57. Drugą najważniejszą cechą braną pod uwagę przy definiowaniu wszystkich spośród 5 rodzajów turystyki okazał się rekreacyjny charakter podejmowanych aktywności turystycznych, uzyskując wynik 0,52. Trzeci w kolejności jest „cel poznawczy” tych aktywności, z wynikiem 0,51. Spośród pozostałych atrybutów na uwagę zasługuje „związek z przyrodą”, dla którego wskaźnik Q uzyskał wartość 0,45.

Tab. 4. Cechy uwzględniane przez wybrane definicje turystyki kwalifikowanej

Lp.	Nazwisko autora	Rok publikacji	Aktywność rekreacyjna	Aktywność turystyczna	Aktywność sportowa	Aktywność hobbystyczna	Zmiana trybu życia	Kształtowanie osobowości	Cel poznawczy	Wysiłek fizyczny	Samodzielność	Umiejętności i przygotowanie psychofizyczne	Specjalizacja	Potwierdzenie kwalifikacji	Związki z przyrodą	Wymóg infrastruktury	Pokonywanie przeszerń	Różnorodność form	Współzawodnictwo	Ryzyko	
1	Warszyńska, Jackowski	1978		+	+					+		+									
2	Gaworecki	1982					+		+	+		+			+		+				
3	Łobożewicz	1999	+	+			+		+	+		+	+		+						
4	Durydziwka	2006		+		+		+	+	+	+	+	+				+		+		+
5	Kurek	2008	+				+	+	+	+	+	+			+						
6	Łopaciński	2009					+	+	+	+					+						
Powtarzalność cechy (p)			2	3	1	2	3	4	5	6	2	5	2	1	4	-	2	-	1	1	
Wskaźnik powtarzalności cechy ($q=p/6$)			0,33	0,50	0,17	0,33	0,50	0,67	0,83	1,00	0,33	0,83	0,33	0,17	0,67	-	0,33	-	0,17	0,17	0,17

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 6. Najczęściej uwzględniane cechy dla wybranych rodzajów turystyki

Lp.	Rodzaj turystyki	Liczba definicji	Wskaźnik	Cechy																		
				Aktywność rekreacyjna	Aktywność turystyczna	Aktywność sportowa	Aktywność hobbyistyczna	Zmiana trybu życia	Kształtowanie osobowości	Cel poznawczy	Wysiek fizyczny	Samodzielność	Umiejętności i przygotowanie psychofizyczne	Specjalizacja	Potwierdzenie kwalifikacji	Związki z przyrodą	Wymóg infrastruktury	Pokonywanie przestrzeni	Różnorodność form	Współzawodnictwo	Ryzyko	
1	Turystyka aktywna	6	p	4	1	1	2	3	1	3	5	1	1	2	0	4	1	3	1	0	0	
			q	0,67	0,17	0,17	0,33	0,50	0,83	0,17	0,17	0,33	0,00	0,67	0,17	0,50	0,17	0,50	0,17	0,00	0,00	0,00
2	Turystyka sportowa	7	p	6	2	6	5	0	0	5	2	0	1	0	0	1	2	4	0	4	0	
			q	0,86	0,29	0,86	0,71	0,00	0,71	0,29	0,00	0,14	0,00	0,14	0,00	0,00	0,14	0,29	0,57	0,00	0,57	0,00
3	Turystyka przygodowa	4	p	1	1	0	0	2	2	2	1	3	0	0	0	0	3	0	2	1	0	4
			q	0,25	0,25	0,00	0,00	0,50	0,50	0,25	0,75	0,00	0,00	0,75	0,00	0,00	0,00	0,75	0,00	0,50	0,25	0,00
4	Turystyka kwalifikowana	6	p	2	3	1	2	3	4	5	6	2	5	2	1	4	0	2	0	1	1	
			q	0,33	0,50	0,17	0,33	0,50	0,67	0,83	1,00	0,33	0,83	0,33	0,33	0,17	0,67	0,00	0,33	0,00	0,17	0,17
5	Turystyka ekstremalna	2	p	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1
			q	0,50	0,50	0,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,50	0,00	0,00	0,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,50	0,00
	Liczba analizowanych rodzajów turystyki	5	q	2,61	1,70	1,69	1,38	1,50	1,33	2,55	2,87	1,25	1,14	1,17	1,17	2,23	0,45	1,90	0,92	0,74	1,67	
			$Q= q/5$	0,52	0,34	0,34	0,28	0,30	0,27	0,51	0,57	0,25	0,23	0,23	0,23	0,45	0,09	0,38	0,18	0,15	0,33	
	Łączna liczba definicji	25	P	14	8	9	9	8	7	15	15	6	7	5	1	12	3	11	3	5	6	
			$\bar{P}$	0,56	0,32	0,36	0,36	0,32	0,28	0,60	0,60	0,24	0,28	0,20	0,04	0,48	0,12	0,44	0,12	0,20	0,24	

Objaśnienia: p – powtarzalność cechy; q – wskaźnik powtarzalności cechy; Σq – suma wartości wskaźników powtarzalności cechy; Q – ogólny wskaźnik powtarzalności cechy; P – suma powtarzalności cechy; $\bar{P}$ – średnia arytmetyczna powtarzalności cechy dla wszystkich definicji.

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzona analiza wskazuje, że elementem wspólnym wyróżniającym te rodzaje turystyki jest przede wszystkim wysiłek fizyczny, a także rekreacyjny charakter podejmowanych aktywności turystycznych. W tej sytuacji zasadne wydaje się dokładniejsze zbadanie relacji zachodzących między turystyką a rekreacją oraz sportem (reprezentującym wysiłek fizyczny), wskazując na różnego rodzaju zależności zachodzące między nimi, które mogłyby pozwolić na bardziej precyzyjne rozróżnienie i zdefiniowanie analizowanych rodzajów turystyki. W związku z przewagą elementu związanego z „wysiłkiem fizycznym”, można z całą pewnością pokusić się o stwierdzenie, że wszystkie z analizowanych rodzajów turystyki należy zaklasyfikować do turystyki aktywnej, rozumianej jako podróże, w których głównym motywem jest dobrowolne podejmowanie wysiłku fizycznego w oparciu o różne formy aktywności ruchowej w celach rekreacyjnych.

Literatura

- Andrejuk A., 1998, *Turystyka aktywna, rekreacyjna i specjalistyczna*, Wyd. KENGRAF, Warszawa.
- Durydiwka M., 2006, *Turystyka aktywna a turystyka kwalifikowana. Dylematy terminologiczne* [w:] A. Świeca, K. Kałamucki (red.), *Turystyka aktywna i jej rozwój na Roztoczu – regionie pogranicza*, Kartpol, Lublin.
- Gammon S., Robinson T., 2003, *Sport and Tourism: A Conceptual Framework*, *Journal of Sport Tourism*, 8, 1.
- Gaworecki W.W., 2010, *Turystyka*, wyd. VI zmienione, PWE, Warszawa.
- Gołębski G., 2009, *Kompendium wiedzy o turystyce*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Hinch T.D., Higham J.E.S., 2001, *Sport Tourism: A Framework for Research*, *International Journal of Tourism Research*, 3.
- Jafari J. (red.), 2003, *Encyclopedia of Tourism*, Routledge, Nowy Jork.
- Kandafer W., 1999, *Uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej* [w:] T. Łobożewicz, R. Kogut (red.), *Turystyka aktywna. Turystyka kwalifikowana*, I Ogólnopolska Konferencja Naukowo-Metodyczna, Iława 23–24 października 1998 r., Warszawa.
- Kurek W. (red.), 2008, *Turystyka*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Łobożewicz T., 1999, *Miejsce turystyki kwalifikowanej i aktywnej w całokształcie ruchu turystycznego* [w:] T. Łobożewicz, R. Kogut (red.) *Turystyka aktywna. Turystyka kwalifikowana*, I Ogólnopolska Konferencja Naukowo-Metodyczna, Iława 23–24 października 1998 r., Warszawa.
- Łobożewicz T., Bieńczyk G., 2001, *Podstawy turystyki*, DrukTur, Warszawa.
- Łopaciński K., 2009, *Turystyka jako zjawisko społeczno-ekonomiczne* [w:] G. Gołębski (red.), *Kompendium wiedzy o turystyce*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Marczak M., 2000, *Rodzaje turystyki* [w:] A. Schwichtenberg (red.), *Podstawy turystyki*, Politechnika Koszalińska, Koszalin.
- Mazurski K.R., 2006, *Geneza i przemiany turystyki*, Wyd. Wyższej Szkoły Zarządzania, Wrocław.
- Merski J., Warecka J., 2009, *Turystyka kwalifikowana. Turystyka aktywna*, AlmaMer, Warszawa.
- Mika M., 2008, *Turystyka przygodowa* [w:] W. Kurek (red.), 2008, *Turystyka*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, 275–279.
- Pitrus E., 2008, *Pojęcie turystyki kwalifikowanej* [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, 256–257.

- Rut J., 2002, *Turystyka aktywna w Euroregionie Karpackim. Monografia turystyczna*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Siwiński W., 2007, *Współczesne problemy turystyki i rekreacji w badaniach empirycznych nauk społecznych*, AlmaMer, WSE, Warszawa.
- Standevan J., De Knop P., 1999, *Sport Tourism*, Human Kinetics, Champaign.
- Szwichtenberg A. (red.), 2000, *Podstawy turystyki*, Wyd. Politechniki Koszalińskiej, Koszalin.
- Warszyńska J., Jackowski A., 1978, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.